

Primjena individualiziranih metoda, oblika i sredstava u radu s djecom s teškoćama predškolske dobi

---

Vrdoljak, Anja

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:145902>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-26**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Anja Vrdoljak

ZAVRŠNI RAD

**PRIMJENA INDIVIDUALIZIRANIH METODA, OBLIKA I
SREDSTAVA U RADU S DJECOM S TEŠKOĆAMA
PREDŠKOLSKE DOBI**

Petrinja, rujan 2019

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
Petrinja

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: **Anja Vrdoljak**

Tema i naslov završnog rada: **PRIMJENA INDIVIDUALIZIRANIH
METODA, OBLIKA I SREDSTAVA U RADU S DJECOM
S TEŠKOĆAMA PREDŠKOLSKE DOBI**

Mentor: **izv. prof. dr. sc. Jasna Kudek – Mirošević**

Petrinja, rujan 2019.

SADRŽAJ

SAŽETAK

SUMMARY

1. UVOD	1
2. TEORIJSKA RAZMATRANJA UKLJUČIVANJA DJECE S TEŠKOĆAMA U REDOVITI SUSTAV ODGOJA I OBRAZOVANJA	2
2.1. Djeca s teškoćama u razvoju	3
2.2. Inkluzija djece s teškoćama u redovan sustav odgoja i obrazovanja	4
2.3. Kompetencije odgojitelja u radu s djecom s teškoćama	5
2.4. Suradnja sa stručnim suradnicima i roditeljima	7
3. STRATEGIJE U RADU S DJECOM S TEŠKOĆAMA.....	8
3.1. Individualizirani postupci u radu s djecom s teškoćama	9
3.2. Razvoj tolerancije u skupini	11
3.3. Primjena metoda i oblika rada s djecom s teškoćama	12
3.3.1. Metode rada.....	12
3.3.2. Oblici rada.....	14
3.4. Sredstva za rad s djecom s teškoćama	15
4. ISTRAŽIVANJE	16
4.1. Cilj i hipoteza istraživanja.....	16
4.2. Metoda istraživanja.....	16
4.3. Rezultati ispitivanja	17
5. ZAKLJUČAK.....	23
LITERATURA	24
Izjava o samostalnoj izradi rada	26

SAŽETAK

Svrha ovoga rada je istaknuti činjenicu da se sve veći broj djece s teškoćama uključuje u redovne ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Kako bi njihov boravak u vrtiću bio osiguran, potrebno je prepoznati njihove razvojne potrebe te na njih odgovoriti na najbolji mogući način. Sukladno tome, cilj ovog istraživanja bio je utvrditi koliko su odgojitelji upoznati s teškoćama djece, smatraju li se kompetentnim za rad s djecom s teškoćama te primjenjuju li razne metode, oblike i sredstva u radu s njima. Svako dijete s teškoćama odgojitelju predstavlja izazov možemo reći da rad s njima zahtijeva cjeloživotno obrazovanje te korištenje brojnih metoda, oblika i sredstava. Završni rad je pripremljen na način da prvo uvodi čitatelja u razumijevanje pojma teškoće u razvoju te kakvim se sve vrstama teškoća obitelji, odgojitelji i zajednica susreću. Nakon toga slijedi objašnjenje inkluzivnog pristupa kao i kompetencije odgojitelja i njihova uloga u radu s djecom s teškoćama kroz suradnju s roditeljima i stručnim suradnicima. U radu su opisane i strategije s kojima se odgojitelji susreću u radu s djecom s teškoćama. Objašnjen je i individualizirani pristup te važnost razvoja tolerancije među djecom kroz primjenu raznih metoda, oblika i sredstava. Rad je temeljen na rezultatima istraživanja provedenog putem online ankete. Rezultati ispitivanja su pokazali da većina odgojitelja smatra kako im je potrebno još dodatnih edukacija za stjecanje kompetencija u radu s djecom s teškoćama. Također većina primjenjuje i prilagođava individualizirane postupke i pristupe raznim metodama i oblicima rada. Osim navedenog većina koristi odgovarajući materijal te izrađuju vlastite poticaje za rad s djecom s teškoćama.

Ključne riječi: djeca s teškoćama, odgojitelji, inkluzija, predškolski odgoj, metode rada

SUMMARY

The purpose of this thesis is to accentuate the fact that there is more and more children with disabilities being included into the public institutions of preschool education. In order to insure their stay is well managed we need to recognise their developmental needs and meet them in the best possible way. The goal of this thesis was accordingly, to ascertain how well the educators know the disabilities that some children have, if they consider themselves competent to work with disabled children and if they apply different methods, ways or means of working with them. Every child with a disability presents as a challenge to the educator, so it goes without saying that to work with them takes a lifetime of education and the use of many methods, ways and means. This thesis is structured in a way that it first leads the reader into understanding the term of developmental disability and the kinds of difficulties the families, educators and society face. Immediately following that is the explanation of the inclusive approach as well as the competence of educators and their role in the work with disabled children through cooperation with the parents and expert associates. There is also a description of the strategies with which the educators are confronted while working with disabled children. The individualized approach is also explained as well as the importance of the developing a sense of understanding among the children through the use of different methods, ways and means. The thesis is based upon the research results gathered by an online survey. The research has shown that the educators believe that they are in need of more education to be able to better work with children and their disabilities. Most educators apply and adapt the individualised actions and approaches through an array of methods and applications of educational work. Besides the aforementioned most educators use materials to make their own educational tools for work with disabled children.

Key words: children with disabilities, educators, inclusion programs, preschool education, educational methods

1. UVOD

Zadnjih nekoliko godina broj djece s teškoćama je u porastu i sve ih se više uključuje u redovne ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Svako dijete urednog razvoja ili s teškoćama u razvoju je različito te uči na sebi svojstven način. Djeca s teškoćama također trebaju dobiti priliku za druženje i učenje u istim uvjetima kao i djeca urednog razvoja. Takve uvjete omogućava inkluzija čiji je primarni cilj osposobljavanje osobe s teškoćom za samostalan rad sukladno svojim sposobnostima i mogućnostima. Inkluzija teži k izgradnji tolerancije, poštivanju svakog pojedinca i uvažavanju individualnih razlika. Provođenje inkluzije leži na odgojiteljima od kojih se očekuje da imaju pozitivan stav prema inkluzivnom obrazovanju. Kako bi rad s djecom s teškoćama bio uspješan potrebno je stvoriti uvjete u kojima će djeca biti jednako prihvaćena i poštovana, a to traži puno energije, strpljenja ali i znanja. Ključ rada s djecom s teškoćama je cjeloživotno obrazovanje. Ono omogućuje razumijevanje i uvažavanje vlastitih i tuđih mogućnosti i ograničenja te podršku djeci s teškoćama i njihovim roditeljima. Suradnja odgojitelja s roditeljima i stručnim suradnicima je vrlo važna jer o tome ovisi razvoj individualnih sposobnosti djece s teškoćama. Osim toga bitna je i primjena raznovrsnih metoda, oblika i sredstava koji omogućuju očuvanje postojećih znanja i usvajanja novih. Njihova pravilna primjena može znatno pomoći djetetovom samopouzdanju, a koju će metodu odgojitelj izabrati ovisi o njegovim ali i djetetovim osobinama te dostupnosti materijala i sredstava s kojima vrtić raspolaže.

2. TEORIJSKA RAZMATRANJA UKLJUČIVANJA DJECE S TEŠKOĆAMA U REDOVITI SUSTAV ODGOJA I OBRAZOVANJA

Ne tako davno, djecu s teškoćama u razvoju se smještavalo u specijalne ustanove gdje su se osposobljavala za život u grupama sebi sličnima. Takvo odvajanje djece ima niz negativnih posljedica i na djecu sa teškoćama, ali i na djecu bez teškoća koja ne nauče prepoznati i uvažavati različitosti, prepoznavati vrijednosti osoba s teškoćama u razvoju. Iz neznanja, djeca zbog takvog načina formiraju niz predrasuda. Smještaj djece u takvim ustanovama pokazao se ne korisnim jer su metode rada često bile neprilagođene i ispod razine njihovih mogućnosti (Zrilić, 2011).

Takav sustav koji prvenstveno naglašava poteškoću i traži vanjsku pomoć u rješavanju problema naziva se segregacija. U takvom okruženju djetetov trud i socijalna motivacija se značajno smanjuju pa se na takav pedagoški pristup gleda kao na posljednju mogućnost u odgoju i obrazovanju djece s teškoćama (Čipčić, 2018).

Suprotno segregaciji javlja se integracija koja se odnosi na smještaj djeteta s teškoćama u redoviti obrazovni sustav zajedno s djecom urednog razvoja. Integracija se temelji na suvremenim načelima prema kojima se djeca s teškoćama u odnosu na vršnjake prepoznaju prema međusobnim sličnostima, a tek zatim prema njihovim razlikama (Bouillet, 2010).

Za razliku od integracije koja stavlja naglasak na stanje, inkluzija se bavi o samom procesu. Inkluzivni pristup traži uključenost svih sudionika kako bi se osigurale individualne potrebe svakog djeteta. Inkluzija omogućava svakom djetetu da aktivno sudjeluje u svakodnevnom životu u skladu sa svojim mogućnostima.

Pozitivan stav prema uključivanju djece s teškoćama u redovan sustav javlja se kao posljedica demokratizacije obrazovanja. Takav pristup nastao je kao podloga niz dokumenata koji su nastojali osigurati uključivanje djece s teškoćama u redovne odgojno-obrazovne ustanove. „U Hrvatskoj je takav zakon stupio na snagu 1980. godine“ (Razvoj inkluzivne prakse u dječjim vrtićima, 2015, str. 14).

„U redovnim vrtićima u Republici Hrvatskoj predškolski se odgoj djece s teškoćama u razvoju provodi u odgojno-obrazovnim skupinama redovitih i posebnih programa“ (Razvoj inkluzivne prakse u dječjim vrtićima, 2015, str. 11). Posljednjih godina broj djece s teškoćama je u porastu, a time i potreba za razvojem podrške je sve veća. To

govori i podatak da je u Gradu Zagrebu u predškolski odgoj uključeno 34 749 djece, a od toga je 30% djece s teškoćama u razvoju (Razvoj inkluzivne prakse u dječjim vrtićima, 2015).

Zrilić (2011) navodi da uključivanje djeteta s teškoćama u vrtić zahtjeva poseban postupak:

- prije uključivanja u vrtić je potrebno provesti inicijalni intervju s roditeljima pomoću čega se prikupljaju podaci, medicinska dokumentacija i način tretmana,
- dijete se uključuje u primjerenu odgojnu skupinu prema vrsti i težini oštećenja,
- upoznavanje s mogućnostima funkcioniranja i ograničenjima djeteta,
- potrebna je izrada individualnih programa,
- longitudinalno praćenje razvoja djeteta, te na osnovu dobivenih rezultata korigiranje i dopunjavanje individualnih programa

2.1. Djeca s teškoćama u razvoju

Različite komplikacije koje ugrožavaju razvoj djeteta se mogu pojaviti tijekom trudnoće, poroda ili nakon poroda. Kod manjeg broja djece one mogu uzrokovati privremeni ili trajni razvojni poremećaj te mogu utjecati na pojavu nekih daljnjih teškoća koje se održavaju na učenje i usvajanje znanja od predškolske dobi (Kudek Mirošević i Granić, 2014).

Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece navodi da djeca s teškoćama u razvoju su djeca s trajnim, posebnim odgojno – obrazovnim potrebama. To su urođena ili stečena stanja organizma koja zahtijevaju poseban stručni pristup. Tim pristupom omogućujemo izražavanje i razvoj sačuvanih sposobnosti djeteta i djetetov kvalitetniji daljnji odgoj i život. Pojam *teškoće u razvoju* označava poteškoće u mentalnome, motornome, senzornome i emocionalno-socijalnome razvoju (Zrilić, 2011).

Prema važećoj orijentacijskoj Listi vrsta i stupnjeva teškoća u razvoju (Pravilnik o osnovnoškolskome odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju, NN, 24/2015) vrste teškoća su:

1. oštećenje vida (sljepoća i slabovidnost),
2. oštećenje sluha (gluhoća i naglušost),
3. poremećaji govorno-glasovne komunikacije i specifične teškoće u učenju (disleksija, disgrafija, diskalkulija),
4. oštećenja organa i organskih sustava
5. intelektualne teškoće (laka IQ 50-69, umjerena IQ 35-49, teža IQ 20-34, teška IQ 0-20),
6. poremećaji u ponašanju i oštećenja mentalnog zdravlja
7. postojanje više vrsta teškoća u psihofizičkom razvoju

Prema stupnju i vrsti teškoće svako dijete ostvaruje pravo na primjereni program i primjereni oblik dodatne pomoći. Djeca s teškoćama u razvoju zahtijevaju specifičan pristup i potpuni angažman odgojitelja.

Vrstu i stupanj teškoća u razvoju pojedinog djeteta i potrebu odgovarajućih uvjeta za odgoj i obrazovanje te rehabilitaciju, ali i prijedloge primjerenog programa školovanja, određuje stručno povjerenstvo u skladu s propisanim Pravilnikom o postupku utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta, učenika te sastavu stručnih povjerenstava (NN 67/14).

Iznimno je važno da se takve teškoće što prije uoče. Nakon postupka praćenja, procjene i utvrđivanja vrste teškoće, slijedi pružanje podrške i obuhvaćanje djeteta s potrebnim tretmanima.

Djeca s teškoćama u razvoju ostvaruju svoja razvojna i druga prava uključivanjem u predškolske odgojno-obrazovne ustanove uz potrebnu stručnu, didaktičko-metodičku i rehabilitacijsku potporu (Zakon o predškolskome odgoju i naobrazbi, 1997; Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje, 2010).

2.2. Inkluzija djece s teškoćama u redovan sustav odgoja i obrazovanja

Nacionalni okvirni kurikulum naglašava inkluzivno obrazovanje i ističe da svako dijete ima neke posebne, osobne razvojne potrebe te je odgojno-obrazovna ustanova dužna osigurati i unaprijediti njihov razvoj u skladu s njihovim sposobnostima i sklonostima (Kudek Mirošević i Granić, 2014).

„Inkluzivno obrazovanje doprinijelo je promicanju inkluzivnih vrijednosti koje su iz središta maknule naglasak na teškoću, a donijele naglasak na važnost cjelokupnog okruženja“ (Razvoj inkluzivne prakse u dječjim vrtićima, 2015, str.14). To se ne odnosi samo na uključivanje djece sa i bez poteškoća, već i na suživot djece koja dolaze iz različitih kultura i okruženja.

Cilj inkluzivnog odgoja i obrazovanja je osposobljavanje osobe s teškoćom za samostalan rad i život, te sukladno svojim sposobnostima i mogućnostima postane aktivnim članom zajednice. (Kudek Mirošević i Granić, 2014).

Inkluzivni predškolski program omogućuje djeci s teškoćama mogućnosti za promatranje, imitiranje i doticaje s djecom koja su normalno razvijena (Daniels i Stafford, 2003). Inkluzija omogućuje djeci s teškoćama i djeci bez teškoća da pohađaju iste pedagoške ustanove uz dodatnu individualno prilagođenu podršku prema potrebi. Za inkluziju je potrebno prilagođavanje fizičkog okruženja, te plan i program koji uključuje vidljivost različitosti koje se mogu naći u društvu.

Inkluzivne grupe utječu i na djecu bez teškoća, na njihove obitelji i na zajednicu. Svi imaju korist od inkluzije. Djeci s teškoćama njihovi prijatelji u grupi predstavljaju model za komuniciranje te za razvojno-primjereni ponašanje. Djeca bez teškoća postaju osjetljivija prema potrebama drugih i prihvaćaju različitost. Obitelji s djetetom koje ima teškoću osjećaju određeno olakšanje te njihova iskušenja postaju ista kao i iskušenja drugih obitelji. Obitelji koje nemaju djecu s teškoćama mogu razviti nove odnose, otkrivaju nove puteve i načine za međusobnu pomoć. Spoznaju individualne razlike među djecom i načine kako pojedine obitelji rade sa svojim djetetom koje ima teškoću (Daniel i Stafford, 2003).

Osim toga, autori navode kako odgojitelji također imaju korist od inkluzije. Odgojitelji u inkluzivnim grupama sigurnije opažaju različite stilove učenja djece. Postaju samopouzdaniji, lako predvide potrebnu pomoć na pojedinim područjima te uče nove metode pri planiranju rada s djecom s teškoćama.

2.3. Kompetencije odgojitelja u radu s djecom s teškoćama

Provođenje inkluzivne prakse leži na odgojiteljima od kojih se očekuje da imaju pozitivan stav prema inkluziji, vještine i znanja koja će ih osposobiti za prepoznavanje,

uvažavanje i poticanje individualnih potreba djece (Razvoj inkluzivne prakse u dječjim vrtićima, 2015).

Pred odgojitelje se stavljaju izazovi koji se odnose na inkluzivno okruženje, suradnju s roditeljima i stručnim suradnicima te na stvaranje socijalnih odnosa unutar skupine. Odgojitelji imaju najveću odgovornost jer moraju stvoriti uvjete u kojima će sva djeca biti jednako prihvaćena, vrednovana i poštovana.

Zrilić (2011) navodi nekoliko subjektivnih uvjeta koje odgojitelj u svom radu s djecom s teškoćama treba ispunjavati:

- osnovno stručno znanje o teškoći (etiologija, specifičnosti metodičkoga pristupa, korištenje novih metoda i sredstava i sl.),
- spremnost i želju za cjeloživotno obrazovanje,
- emotivnu uravnoteženost, sposobnost za uspješno uspostavljanje emotivnoga kontakta s djecom,
- ljubav prema djeci,
- održavati kontakt s roditeljima djeteta i socijalnom sredinom,
- razvijene socijalne kompetencije za rad u timu (suradnja sa stručnim suradnicima).

Aktivno slušanje je vještina koju odgojitelj mora imati za razumijevanje potreba djeteta s teškoćom, za razumijevanje njegovih osobina i uspostavljanje povjerenja. Stvaranje odnosa povjerenja u radu s djetetom s teškoćama je važno, a odgojitelj će ga steći svojim pristupom prema djetetu. Tako dolazi do izražaja i karaktera odgojitelja (Relja, 2017).

Odgojitelji mogu znatno pridonijeti inkluziji ako unaprijed upoznaju djetetove teškoće i usmjere se na njegove jake strane. Inkluzija će biti bolja ako odgojitelji pripreme ostalu djecu na dolazak djeteta s teškoćom, te predvide moguće reakcije druge djece. (Zrilić, 2011). Osim navedenog odgojitelji trebaju temeljito proučavati dokumentaciju o djetetu i moraju biti usmjereni na timski rad s roditeljima i stručnim suradnicima.

Kako bi odgojitelj bio što uspješniji u svom radu s djecom s teškoćama potrebno je cjeloživotno obrazovanje odnosno stalni stručni razvoj i angažman u procesu napredovanja. Dobra praksa i odgojiteljeva uključenost su jedni od glavnih faktora za rad s djecom s teškoćama. Stručnim usavršavanjem osigurava se potrebna razina

kompetentnosti za rad s djecom s teškoćama, od prepoznavanja njihovih posebnih potreba do izbora najprikladnijih didaktičko-metodičkih pristupa i oblika rada (Zrilić, 2011).

Odgojitelji u suradnji s djecom, roditeljima i stručnim suradnicima koriste svoje profesionalne kompetencije i osmišljavaju plan i program koji će na najbolji mogući način poticati i razvijati djetetove sposobnosti.

2.4. Suradnja sa stručnim suradnicima i roditeljima

„U procesu uključivanja djece s teškoćama u razvoju u redovnu vrtićku skupinu sudjeluju članovi stručnog tima, u onim vrtićima koji imaju zaposlene rehabilitatore, logopede, psihologe, pedagoge i druge stručnjake, zatim stručni djelatnici – odgojitelji, pomagači, drugi djelatnici vrtića, djeca u skupini i njihovi roditelji, kao i roditelji djece s razvojnim teškoćama“ (Razvoj inkluzivne prakse u dječjim vrtićima, 2015, str. 16). Za suradnju i kontakt među navedenim sudionicima zadužen je odgojitelj koji izravno radi s djecom u vrtiću. Suradnja između odgojitelja i stručnih suradnika izuzetno je važna jer o tome ovisi praćenje i razvoj individualnih sposobnosti djece s teškoćama.

Rad sa stručnim suradnicima ima poticajnu ulogu u psiho fizičkom rastu i razvoju djece s teškoćama u vrtiću. Takva suradnja pridonosi stvaranju boljih uvjeta za odrastanje djeteta u vrtiću i u školi. Takva suradnja je potpora i pomoć u rastu i sazrijevanju djeteta kao subjekta u odgojno-obrazovnog procesa u školi i pomoć u poboljšanju komunikacije među vršnjacima i svim članovima u obitelji i u vrtiću.

Odgojitelji i stručni suradnici redovito prate djetetov napredak tijekom cijele pedagoške godine. Prilagođavaju, odnosno individualiziraju postupke, dogovaraju zahtjeve i plan rada s djetetom te prate snalaženje djeteta u svim planiranim aktivnostima (Kudek Mirošević i Granić, 2014).

Odgojitelju, najbliži stručni suradnik je pedagog. Osim što stvara uvjete, prati i vrednuje obrazovna postignuća, pedagog u radu s djecom s teškoćama primjenjuje slične odgojno – obrazovne strategije kao i odgojitelj u skupini. „Komunikacija stručnog suradnika pedagoga s djetetom je namjerna, planirana i povezana s traženjem i primanjem povratnih informacija“ (Relja, 2017, str. 33).

Uz rad sa stručnim suradnicima nužno je uključiti i rad s roditeljima djeteta s teškoćom. Roditelji se u početku vrlo teško nose sa djetetovom teškoćom. Stoga je vrlo važno da uspostavimo dobar odnos s roditeljima jer na taj način pomažemo i preventivno djelujemo na djetetove moguće emocionalne i socijalne probleme koje mogu nastati zbog specifične teškoće ili ne odgovarajućeg pristupa. Trebali bi usmjeravati roditelje prema ispravnim metodama rada kod kuće kao i prilagoditi metode rada s djetetom i u vrtiću (Relja, 2017).

Odgojitelji i roditelji trebaju surađivati kako bi dijete s teškoćama napredovalo i osjećalo se uspješnim kao i njegovi vršnjaci bez teškoća. Roditelji podjednako sudjeluju u praćenju i radu s djetetom te pokazuju razumijevanje za djetetove potrebe i rješavanje problema. Bitno je da odgojitelji pa tako i roditelji budu strpljivi i uporni, uvijek imajući na umu da je svrha pružiti najučinkovitiju odgojno-obrazovnu podršku koja će imati pozitivan učinak tijekom vremena i razvoja djeteta (Kudek Mirošević i Granić, 2014).

3. STRATEGIJE U RADU S DJECOM S TEŠKOĆAMA

Kako bi se postigli određeni ciljevi u radu s djecom s teškoćama odgojitelj mora primjenjivati odgojne strategije. Odgojitelj kroz razne strategije uspostavlja svoj odnos sa djecom. Osim odgojnih postupaka i strategija za rad s djecom važne su i osobine odgojitelja. Relja (2017) navodi nekoliko osobina koje su ključne za odgojni rad, a to su: stručnost, ljubav prema poslu, ljubav prema djeci, objektivnost, razumijevanje, moralna izgrađenost, pravednost, kreativnost, komunikativnost, karakternost, smirenost, psihička i emocionalna stabilnost itd. Djeca upijaju poput spužvi, rade ono što vide od odraslih i uče imitacijom. Zato su navedene osobine presudne u radu odgojitelja i sa djecom urednog razvoja, ali i sa djecom s teškoćama u razvoju.

Bognar (2001) odgojne strategije dijeli prema zadacima egzistencijalnog, socijalnog i humanističkog odgoja.

Strategija egzistencije - obuhvaća metode i postupke kojima se ostvaruju zadaci egzistencijalnog odgoja. U toj strategiji razlikuje tri osnovne metode: metoda zdravog načina života, metoda praktičnih radova i metoda sigurnosti

Strategija individualizacije - obuhvaća metode i postupke kojima se ostvaruju zadaci humanističkog odgoja. Strategija se ostvaruje trima metodama: metoda slušanja, metoda razgovora i metoda terapije.

Strategija socijalizacije - obuhvaća metode i postupke kojima se ostvaruju zadaci socijalnog odgoja. Autorica postupke socijalizacije grupira u tri metode: metoda komunikacije (obuhvaća postupke kojima se potiče uspostavljanje odnosa prema vršnjacima i drugim ljudima), metoda kooperacije (obuhvaća postupke kojima se potiče međusobno povjerenje, razvoj tolerancije, postupanje s negativnim emocijama i posredovanje u sukobima) i zadnja metoda, metoda afirmacije koja predstavlja niz postupaka u kojima se razvija pozitivna slika o sebi, sposobnost razumijevanja i uvažavanje različitosti.

Koju će strategiju ili metodu odgojitelj izabrati u svom radu ovisi o njegovim ali i djetetovim osobinama, okruženju i dostupnosti materijala i sredstava.

Daniels i Stafford (2003) navode dodatne strategije o kojima je potrebno voditi računa iako ih nije moguće ostvariti u svakoj grupi:

- Odgojitelj može dopustiti dobrovoljcima, koji imaju djecu s teškoćama, da borave u grupi uz svoju djecu. Kad odgojitelji imaju mogućnost izbora mogu, kao djeca i roditelji, bolje nadzirati događanja u grupi, što omogućuje bolju uspješnost rada.
- Vodstvo mora smanjiti broj djece u grupama u koje su uključena djeca s teškoćama.
- Razne službe, koje pomažu savjetima i određenim terapijskim postupcima, moraju se založiti da rad bude individualiziran i diferenciran, prilagođen potrebama odgojitelja i djece u grupi.

3.1. Individualizirani postupci u radu s djecom s teškoćama

Prema Pravilniku o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN 24/15, čl. 3., st. 3. i 4.) primjerene programe odgoja i obrazovanja za djecu s teškoćama u razvoju dijelimo na:

- redovite programe uz individualizirane postupke

- redovite programe uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke
- posebne programe uz individualizirane postupke te
- posebne programe za stjecanje kompetencija u aktivnostima svakodnevnog života i rada uz individualizirane postupke.

„Redoviti program uz individualizirane postupke (tzv. individualizirani pristup) namijenjen je djeci koja mogu svladati redoviti plan i program/kurikulum bez sadržajnog ograničavanja, ali su im zbog specifičnosti u funkcioniranju potrebni individualizirani postupci u radu“ (Duvnjak, 2015., str. 12).

Individualizirani postupci u radu omogućuju potporu djeci ovisno o njihovim potrebama, a ti se postupci odnose na: samostalnost djeteta, vrijeme rada, metode i oblike rada, provjeravanje vještina, znanja i sposobnosti djeteta, praćenje, aktivnost djeteta, tehnološka, didaktička ili rehabilitacijska sredstva te primjerene prostorne uvjete (Krampač – Grljušić, 2017).

Kada se govori o individualiziranim postupcima misli se na primjenu onih metoda, sredstava i didaktičkih materijala koji podupiru posebne potrebe djeteta. To mogu biti potrebe uvjetovane teškoćama čitanja i pisanja, oštećenjem vida, oštećenjem sluha i drugo (Relja, 2017).

Ivančić i Stančić (prema Relja 2017) navode nekoliko individualiziranih postupaka koji su poželjni roditeljima, učiteljima, ali i odgojiteljima za rad s djecom s teškoćama:

- Zahtjevi s obzirom na samostalnost djeteta: pružanje pomoći i nadzor pri rješavanju različitih zadataka
- Zahtjevi s obzirom na vrijeme rada: predviđanje duljeg vremena za rješavanje nekih zadataka
- Zahtjevi s obzirom na način rada: odabir zadataka različite težine, te češće vježbanje i ponavljanje tih istih zadataka
- Zahtjevi s obzirom na provjeravanje: češća provjera znanja u kraćim vremenskim jedinicama i s manjim brojem zadataka ili pitanja
- Zahtjevi s obzirom na aktivnost: zajedničko planiranje, češće promjene aktivnosti i sl.

Kako bi navedeni postupci imali što bolji učinak potrebno ih je podržati odgovarajućim didaktičkim sredstvima i materijalima. Takav pristup stavlja dijete u središte i otvara im se mogućnost za bolje učenje i samopouzdanje odnosno povjerenje u vlastite snage.

Danas individualizirani postupci traže veću samostalnost djeteta, te raznim tehnikama učenja omogućuju djeci snalažljivost u kasnijem životu i primjenu naučenog znanja. No plan i program mogu biti dosta složeni za djecu s teškoćama te se ponekad ne mogu uvažiti njihove potrebe.

Odgovitelj u individualnom radu može prilagoditi metode prema njihovim psihološkim i fiziološkim potrebama. Preduvjet za prilagođavanje metoda su razni oblici rada te tehnološka i didaktička sredstva. Svaka prilagodba strategije, metoda učenja i sl. služi svrsi, a to je da dijete u inkluziji sa svojim vršnjacima ima mogućnost putem individualiziranog pristupa razviti vještine i znanja i osposobiti se za sljedeći stupanj školovanja (Krampač – Grljušić, 2017).

Dobra organizacija je ključna u radu s djecom s teškoćama jer odgojitelju omogućuje ekonomičnije korištenje radnog vremena i pokazatelj je njegovih aktivnosti stručnim suradnicima i roditeljima. Osim toga potrebno je dokumentirati sve aktivnosti koje je odgojitelj ostvario s pojedinim djetetom: od vremena rada, datuma susreta, opisa situacije, problema, teme razgovora, odgojnih metoda, planiranih ciljeva i zaključka (Relja, 2017).

3.2. Razvoj tolerancije u skupini

Pojam tolerancija nastao je iz latinske riječi tolerare, što znači podnositi, trpjeti. Tolerancija jest ideja da se dopuste vjerovanja i akcije za koje bi netko želio da ih nema. Kada se govori o toleranciji prema ljudima, misli se na snošljivost odnosno na uvažavanje tuđih ideja, navika, vjerovanja, izgled, način odijevanja i sl. (Relja, 2017). Ljudi se ne rađaju kao tolerantni ili netolerantni, to je nešto što se stječe učenjem.

Tolerancija se uči od najranije životne dobi tako što se gleda ponašanje odraslih ljudi i slušaju njihovi razgovori. Za razvoj tolerancije kod djece najvažniji su roditelji. Osim roditelja veliki utjecaj imaju i odgojitelji jer su oni prenositelji društvenih vrijednosti.

Inkluzija i tolerancija su povezane jer inkluzija osim što razvija socijalnu kompetenciju odgojitelja i ostale djece razvija i toleranciju, prihvaćanje i uvažavanje. Inkluzija sama po sebi podrazumijeva uvažavanje različitosti svakog pojedinca te u tome i jest njezina vrijednost.

Odgojitelji trebaju poticati suradnju i međusobno uvažavanje jer se na taj način povećava tolerancija među vršnjacima što je važno za prihvaćanje djece s teškoćama u razvoju od strane vršnjaka unutar skupine (Žic Ralić i Šifner, 2015). Kroz razne metode odgojitelji okupljaju djecu s teškoćama u razvoju i djecu bez teškoća te se smanjuju brojne predrasude općenito vezane za uključivanje djece s teškoćama, a upravo djeca koja su iskusila inkluziju mogu biti najbolji učitelji društva za smanjenje nejednakosti i izgradnju inkluzivnog društva (Unicef, 2013).

3.3. Primjena metoda i oblika rada s djecom s teškoćama

Odgojitelj se u svom svakodnevnom radu služi s nekoliko metoda i oblika rada koji pridonose objektivnijem zapažanju djetetove osobnosti, identifikaciji problema i usmjeravanju k rješenju problema. Pravilna primjena metoda i oblika rada može znatno pomoći djetetu da se ne osjeća odbačeno ili manje vrijedno. Upravo o njihovoj pravilnoj primjeni ovisi djetetov uspjeh u rješavanju nekih problema.

3.3.1. Metode rada

Metode koje se mogu koristiti u radu s djecom s teškoćama su: metoda demonstracije, metoda razgovora, metoda crtanja, metoda pisanja, metoda čitanja i rada na tekstu, metoda igre, metoda pokazivanja i metoda fizičkog – praktičnog rada.

Relja (2017) u svojoj knjizi opisuje nekoliko metoda korisne u individualnom radu s djecom koje mogu biti korisne i odgojiteljima u radu s djecom s teškoćama:

Metoda razgovora – metoda koja je usmjerena ka dobivanju informacija, pružanju informacija i izmjeni mišljenja i ponašanja, a temelji se na postavljanju pitanja. Pitanja mogu biti otvorenog i zatvorenog tipa, izravna ili dvostruka pitanja. Otvorena pitanja su najprikladnija za razgovor s djetetom. Razgovor bi se također trebao sastojati od

poticajnih pitanja, koja potiču dijete na samostalan govor. Djetetov odgovor valja obogatiti novim pitanjem te ponoviti odgovor kako bi dijete dobilo ohrabrenje i podatak da je ispravno odgovorilo. Za uspješan razgovor s djetetom poželjno je pripremiti se. Odgojitelj treba prikupiti djetetove podatke koje će mu pomoći usmjeriti i planirati sadržaj razgovora.

Metoda crtanja – metoda u kojoj se dijete izražava crtežom ili slikom. Ova metoda je posebno prihvatljiva u predškolskoj dobi, jer u toj dobi djeca slabije verbaliziraju određene situacije. Dijete kroz crtež može izraziti svoje emocije i stanja. Odgojitelj može analizirati i interpretirati crtež, ali isključivo uz djetetovu nazočnost i uz njegova pojašnjenja.

Metoda čitanja i rada na tekstu – ova metoda podrazumijeva čitanje, razumijevanje pročitano teksta, te usmeno izražavanje u vezi s pročitanim tekstom. Jedna je od metoda u odgojnom radu za razvoj socijalnih vještina djece.

Metoda igre – metoda koja potiče dijete da različitim aktivnostima stječe znanja i sposobnosti o životu oko sebe te se emocionalno i intelektualno angažira. Ova metoda može biti kao sredstvo motivacije za početak razgovora ili kao metoda za usvajanje sposobnosti.

Duvnjak i dr. (2015) objašnjavaju *metodu demonstracije* koja omogućuje djeci s oštećenjima vida uspješnije funkcioniranje. To je metoda koja zahtijeva demonstraciju nekog predmeta o kojem govorimo. Poželjno je demonstrirani predmet dati djetetu u ruke uz dodatno govorno pojašnjenje. Treba dati dovoljno vremena za percepciju ostalim osjetilima. Pri demonstriranju predmet, crtež ili sliku treba opisati i objasniti u cjelini, a zatim pojedine dijelove. Kod gledanja filma, potrebno je usmeno objasniti djeci o sadržaju koji će se prikazivati.

Poželjno je kombinirati metode i stvarati prilike za interakciju i komunikaciju. To znači pridružiti se djetetu u igri koju je odabralo te pokušati osmisliti interakciju.

3.3.2. Oblici rada

Krampač – Grljušić (2017) spominje nekoliko oblika rada s djecom s teškoćama: frontalni, individualni, rad u paru, suradnički oblik učenja, rad u skupinama, terenska nastava, radionice, osim navedenih postoje i neki oblici pomoći (asistent, treći odgojitelj, volonteri, stručni suradnici).

Igrić i sur. (2017) opisuju dva najčešća oblika rada, a to je individualni rad te rad u paru i u skupini. Individualan rad planira se za one aktivnosti koje učenik/dijete može samostalno izvršiti. Takav način rada ne zahtijeva interakciju, a pogodan je za aktivnosti koje se temelje na iskustvima, svakodnevnom životu te stečenim vještinama i znanjima.

Rad u paru i u skupini poticajno djeluje na uključivanje djeteta s teškoćama jer je omogućena podrška vršnjaka u obavljanju predviđene aktivnosti. Važno je voditi brigu o tome da djeca sudjeluju u aktivnostima koje za njih imaju najmanje prepreka te o tome da djeca s teškoćama imaju priliku u skupini uspješno ostvariti zadatak. Primjerice da dijete s poremećajem glasovno – jezične komunikacije u zadatku ne treba govoriti, već može unutar ponuđenog izvora odabirati slike koje bi mogle doći u obzir.

Uzelac i sur. (prema Žic Ralić i Šifner, 2015) objašnjavaju još jedan oblik rada a to je radionica. Radionica je naziv za specifičan oblik grupne interakcije koja stavlja naglasak na proces, a ne na rezultat. Ovaj oblik rada omogućuje iskustveno učenje o sebi, drugima i svijetu. Kroz radionice potiče se komunikacija, prijateljstvo, suradnja te međusobno uvažavanje. Osim navedenog razne radionice doprinose povećanju bliskosti i tolerancije različitosti među vršnjacima što je važno za prihvaćanje djece s teškoćama u razvoju od strane vršnjaka. Odgojitelji mogu radionice raditi zajedno s djecom i roditeljima.

Razni oblici pomoći (treći odgojitelj, asistent, volonteri i sl.) mogu omogućiti djetetu siguran boravak u vrtiću, dostizanje postignuća koji su primjereni za njegove vršnjake te sudjelovanje u najvećoj mogućoj mjeri u aktivnostima u kojima sudjeluju druga djeca (Škola puna mogućnosti, 2017).

3.4. Sredstva za rad s djecom s teškoćama

„Didaktički materijal je pomoćno sredstvo u dijagnostičkom i terapijskom radu i pomaže učeniku da igrom bolje razumije nastavne sadržaje i svijet oko sebe. Primjena određenoga didaktičkog materijala ovisi o specifičnostima učenika i njegovu uzrastu“ (Relja, 2017, str. 97).

Adaptivna oprema i pomagala omogućuju djeci da prošire svoje funkcioniranje. Upotreba računala, pojačavajućih sustava, komunikacijskih ploča i sl. neke su prednosti tehnologije koje djeci s teškoćama omogućuju da potpunije sudjeluju u inkluzivnom okruženju (Daniels i Stanford, 2003). Za djecu s teškim invaliditetom dragocjenu instruktivnu pomoć mogu osigurati pomoćna tehnička sredstva kao što su računala i uređaji za pojačavanje komunikacije. Moderna tehnologija može pomoći i djeci oštećenog vida. Razni materijal s krupnim slovima, zvučne knjige, knjige pisane Braillevom abecedom, zvučne lopte i druge didaktičke igračke su nastavna pomagala za djecu s oštećenjem vida. Za djecu s oštećenjem sluha poželjne su taktilne slikovnice, taktilni memory, prilagođen tekst i slike, tematske slike i sl.

Vizualna sredstva (tableti, pametne ploče, kartice s pjesmama, riječima ili aktivnostima) su poželjna jer djeci pomažu održati pažnju, a time potičemo komunikaciju i suradnju. Postoje razni drugi materijali za djecu s teškoćama kao što su: lopte za stiskanje, vreće za sjedenje, materijali za opipavanje, pjena, igračke koje proizvode zvukove, razne lutke i sl.

Znamo da djeca uče kroz igru u svojoj okolini, a da toga nisu ni svjesna stoga su manipulativna sredstva odlična za njihov razvoj. Manipulativna sredstva su mali predmeti koji se najčešće koriste za stolom napominjući kako djeca trebaju koristiti ruke i oči da bi se igrala njima. To mogu biti razne slagalice, kocke i sl. (Hansen i sur., 2006). Takva sredstva češće se koriste individualno nego u parovima ili grupama.

Nažalost, u praksi vrlo često odgojitelji ne dobivaju potrebnu potporu, odnosno potrebna tehnološka i didaktička sredstva, a razlozi su mnogobrojni. Odgojitelji u većini slučajeva sami izrađuju i pribavljaju sredstva koja mogu biti dobri poticaji za razne aktivnosti te odlični predmeti za brojanje i razvijanje senzomotoričke osjetljivosti. Razni materijali iz svakodnevnog života mogu poslužiti kao sredstva za rad s djecom s teškoćama te mogu biti vrlo učinkovita. Odgojitelj planira rad tako da

odgovara svakom pojedinom djetetu, što znači da može mijenjati i prilagođavati pojedina sredstva i materijale potrebne za pojedine aktivnosti.

4. ISTRAŽIVANJE

4.1. Cilj i hipoteza istraživanja

Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi koliko su odgojitelji upoznati s teškoćama u razvoju, smatraju li se kompetentnim za rad s djecom s teškoćama, te primjenjuju li individualizirane metode, oblike i razna tehnološka i didaktička sredstva u radu s djecom s teškoćama predškolske dobi. Postavljena je hipoteza da odgojitelji imaju dovoljno kompetencija za rad s djecom s teškoćama, da podržavaju inkluziju i primjenjuju individualizirane metode, oblike i sredstva u radu s djecom s teškoćama predškolske dobi.

4.2. Metoda istraživanja

Kako bi se nadopunio ovaj rad osmišljena je i provedena online anketa. Pitanja i tvrdnje u upitniku su koncipirana s obzirom na slaganje i razmišljanje odgojitelja o djeci s teškoćama, inkluziji i primjeni individualiziranih metoda, oblika i sredstava.

Anketni upitnik proveden je online. U istraživanju je sudjelovalo 111 ispitanika, odnosno odgojitelja uključenih u predškolske ustanove. Anketa sadrži 33 pitanja. Pitanja su podijeljena na 5 dijela. Prvi dio ankete se odnosi na općenite informacije, drugi dio na educiranost odgojitelja, treći dio na metode rada, četvrti na oblike rada i peti dio na sredstva u radu s djecom s teškoćama. Sudionici ankete su odgovarali u potpunosti anonimno i samostalno.

Iz prvog dijela ankete doznajemo da je u istraživanju sudjelovalo 100% ispitanika ženskog spola. Što se tiče dobi 37,8% ispitanika je između 21-30 godina, 24,3% je između 31-40 god., 21,6% je između 41-50 god., 13,5% između 51-60 god., 1,8% do 20 godina i 0,9% više od 61 godine. Na pitanje vezano za završeno obrazovanje njih 57,7% završilo je preddiplomski studij, 37,8% diplomski studij, a 4,5% završilo je

srednjoškolsko obrazovanje. Zadnje pitanje odnosilo se na radni staž. Njih 38,7% već radi između 0-5 godina, 12,6% između 6 i 10 godina, 12,6% je između 11 i 15 godina, 11,7% radi između 16 i 20 godina, 9,9% ima radni staž između 21-25 godina, 7,2% sudionika ima radni staž 26-30 godina, 6,3% je između 31 i 40 godina, a 0,9% radni staž ima više od 41 godine.

Na ostale tvrdnje se odgovaralo s "u potpunosti se slažem", "slažem se", "djelomično se slažem", "ne slažem se", "uopće se ne slažem".

4.3. Rezultati ispitivanja

Tablica 1 prikazuje rezultate vezane za educiranost odgojitelja. Ispitanici su odgovarali sukladno svom mišljenju. Iz prve tvrdnje doznajemo da se njih 56,8% djelomično slaže s tvrdnjom da su dovoljno educirani za rad s djecom s teškoćama. Dok se njih samo 2,7% u potpunosti slaže. Također se njih 56,8% djelomično slaže da su pravilno pripremljeni za dolazak djeteta s teškoćama u grupu, dok se 6,3% slaže i 2,7% se u potpunosti slaže da su pravilno pripremljeni za dolazak djeteta s teškoćom. Iz tablice doznajemo da većina ispitanika 66,7% smatra da im je potrebno još dodatnih edukacija za stjecanje kompetencija u radu s djecom s teškoćama. Rezultati pokazuju da samo 2,7% ispitanika ima znanje i vještine o korištenju opreme za djecu s teškoćama (npr. kako staviti slušni aparat).

Tablica 1. Educiranost odgojitelja

Tvrdnje	U potpunosti se slažem	Slažem se	Djelomično se slažem	Ne slažem se	Uopće se ne slažem
Smatram da sam dovoljno educiran/a za rad s djecom s teškoćama	2,7 %	6,3%	56,8%	28,8%	5,4%

Pravilno sam pripremljen/a za dolazak djeteta s teškoćama u grupu	2,7%	8,1%	56,8%	25,2%	7,2%
Smatram da mi je potrebno još dodatnih edukacija za stjecanje kompetencija u radu s djecom s teškoćama	66,7%	27%	4,5%	0%	1,8%
Smatram se kompetentnim za rad s djecom koja imaju teškoće	1,8%	19,8%	55,9%	17,1%	5,4%
Vrtić mi omogućava da prisustvujem na skupovima, konferencijama i sl. o obrazovanju djece s teškoćama	9,9%	22,5%	40,5%	17,1%	9,9%
Imam znanje i vještine o korištenju posebne opreme za djecu s teškoćama (npr. kako staviti slušni aparat)	2,7%	2,7%	24,3%	43,2%	27%
Smatram da je druženje s ostalom djecom u redovnoj skupini za djecu s teškoćama korisnije nego njihovo druženje s djecom u posebnim skupinama	29,7%	28,8%	35,1%	4,5%	1,8%

U tablici 2. prikazani su rezultati vezani uz tvrdnje o metodama rada. Vidljivo je da 54,1% ispitanika metode rada prilagođava prema specifičnostima i socijalizaciji djeteta. Iz tablice možemo vidjeti da većina ispitanika u svom radu s djecom primjenjuje metode rada kao što su prakseološke metode, metode demonstracije,

ilustracije, vizualne metode i sl. Samo 9% se u potpunosti slaže s tvrdnjom da koriste u svojim metodama digitalne medije.

Tablica 2. Metode rada

Tvrdnje	U potpunosti se slažem	Slažem se	Djelomično se slažem	Ne slažem se	Uopće se ne slažem
Metode rada prilagođavam prema specifičnostima i socijalizaciji djeteta	32,4%	54,1%	11,7%	1,8%	0%
Odabirem, primjenjujem i prilagođavam individualizirane postupke i pristupe	37,8%	48,6%	10,8%	1,8%	0,9%
U svom radu s djecom s teškoćama primjenjujem prakseološke metode (razne igre)	21,6%	55,9%	18,9%	0,9%	2,7%
U radu s djecom s teškoćama primjenjujem vizualne metode rada kao što je crtanje i uporaba slika	23,4%	45%	26,1%	1,8%	3,6%
Primjenjujem verbalne metode koje potiču komunikaciju s odgojiteljem i ostalom djecom u skupini	37,8%	54,1%	7,2%	0%	0,9%
U radu s djecom s teškoćama koristim neke od sljedećih metoda (metoda demonstracije, dramatizacije, imitacije, ilustracije)	31,5%	48,6%	16,2%	1,8%	1,8%
U radu s djecom s teškoćama koristim digitalne medije	9%	31,5%	29,7%	23,4%	6,3%

Tablica 3. prikazuje rezultate vezane za oblike rada. Njih 44,1% se slaže s tvrdnjom da koriste grupne tehnike rješavanja problema. 50,5% ispitanika se slaže s tvrdnjom da u radu s djecom s teškoćama primjenjuju oblik timskog rada. Također većina njih se slaže 52,3% s tvrdnjom da primjenjuju partnerski oblik rada. Njih 40,5% se slaže i 32,4% se u potpunosti slaže s tvrdnjom da primjenjuju individualan oblik rada. 36% ispitanika se djelomično slaže i 19,8% se ne slaže s tvrdnjom imaju redovne informativne roditeljske sastanke na temu tolerancije i prihvaćanja različitosti. Također 36% se djelomično slaže s tvrdnjom da surađuju sa stručnjacima izvan vrtića. Dok se većina ispitanika 51,4% slaže s tvrdnjom da postavljaju jasna pravila i granice koje trebaju poštivati ostala djeca u skupini u kojoj je dijete s teškoćama.

Tablica 3. Oblici rada

Tvrdnje	U potpunosti se slažem	Slažem se	Djelomično se slažem	Ne slažem se	Uopće se ne slažem
Koristim grupne tehnike rješavanja problema za razvoj pozitivnih i podržavajućih odnosa	20,7%	44,1%	30,6%	1,8%	2,7%
Primjenjujem oblik timskog rada kroz razne projekte	22,5%	50,5%	19,8%	4,5%	2,7%
Primjenjujem partnerski oblik rada u kojem potičem suradnju djece s djetetom koje ima teškoću	38,7%	52,3%	5,4%	0,9%	2,7%
U radu s djecom s teškoćama primjenjujem individualan oblik rada	32,4%	40,5%	23,4%	1,8%	1,8%

Imam redovne, informativne roditeljske sastanke na temu tolerancije i prihvaćanja različitosti	10,8%	31,5%	36%	19,8%	1,8%
Suradujem sa stručnjacima koji rade izvan vrtića (npr. posebno educirani odgojitelji, liječnici, fizioterapeuti, psiholozi i sl.	5,4%	16,2%	36%	27,9%	14,4%
Prilagođavam prostor sobe u skladu s osobitostima djeteta s određenom teškoćom	23,4%	45%	26,1%	3,6%	1,8%
Postavljam pravila i jasne granice koje trebaju poštivati djeca u skupini u kojoj je dijete s teškoćama	36%	51,4%	10,8%	0%	1,8%

Tablica 4. prikazuje rezultate vezane za primjenu sredstava u radu s djecom s teškoćama. Doznajemo da se 48,6% djelomično slaže s tvrdnjom da im vrtić omogućava dostupnost raznih sredstava i materijala za rad s djecom s teškoćama. 21,6% se ne slaže s tom tvrdnjom, a samo 3,6% se u potpunosti slaže. Njih 60,4% se djelomično slaže da imaju znanja i vještine o tome kako prilagoditi i koristiti materijal i igračke za djecu s teškoćama. Također većina njih se djelomično slaže s tvrdnjom da koriste tehničku opremu (računalne programe, videomaterijale, tablete i sl.) 40,5% se slaže s tvrdnjom da koriste odgovarajući materijal za djecu s teškoćama adekvatne za njihove razvojne potrebe. Njih 46,8% se slaže s tvrdnjom da koriste didaktičke predmete za razvoj taktilne osjetljivosti. Također se njih 46,8% slaže da koriste sredstva koja uključuju glazbu kao što su zvučne lopte, te većina njih 41,4% izrađuje vlastite igračke i poticaje za rad s djecom s teškoćama.

Tablica 4. Sredstva u radu s djecom s teškoćama

Tvrdnje	U potpunosti se slažem	Slažem se	Djelomično se slažem	Ne slažem se	Uopće se ne slažem
Vrtić mi omogućava dostupnost raznih sredstava i materijala za rad s djecom s teškoćama	3,6%	12,6%	48,6%	21,6%	13,5%
Imam znanja i vještine o tome kako prilagoditi i koristiti materijal/igračke za djecu s teškoćama	4,5%	23,4%	60,4%	10,8%	0,9%
Koristim tehničku opremu kao podršku edukaciji djece s teškoćama (npr. računalni programi, videomaterijali, tableti i sl.)	1,8%	13,5%	39,6%	26,1%	18,9%
Koristim odgovarajući materijal i igračke za djecu s teškoćama (adekvatne za njihove razvojne potrebe)	9%	40,5%	38,7%	4,5%	7,2%
Koristim didaktičke igračke i predmete različitih oblika i materijala za razvoj taktilne osjetljivosti (taktilni memory)	27%	46,8%	20,7%	2,7%	2,7%
U radu koristim sredstva i igračke koje uključuju glazbu (zvučne lopte, kocke)	27%	46,8%	19,8%	4,5%	1,8%
Izrađujem vlastite igračke i poticaje za rad s djecom s teškoćama	41,4%	33,3%	18%	4,5%	2,7%

5. ZAKLJUČAK

Djeca s teškoćama zahtijevaju specifičan pristup i potpuni angažman svih sudionika u odgojno – obrazovnom procesu. Prema stupnju i vrsti teškoće svako dijete ostvaruje pravo na pohađanje redovnih ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Uključimo li ih u društvo od njihove najranije dobi stvaramo temelje za daljnje funkcioniranje u svakodnevnom životu. Inkluzija se ne odnosi samo na djecu sa teškoćama nego i na djecu bez teškoća koja na taj način uče prihvaćati različitost i time razvijaju osjetljivost na tuđe potrebe. Inkluzivno obrazovanje pred odgojitelje stavlja razne izazove od osiguravanja uvjeta primjerenih inkluziji do suradnje s roditeljima i stručnim suradnicima. Odgojitelji su najvećim dijelom odgovorni za uspješnost inkluzije te zbog toga njihova kompetentnost mora biti na visokoj razini. Iako se u teoriji inkluzija uspješno provodi, u praksi ne mora uvijek biti tako, a razlozi su mnogobrojni. Jedan od razloga je što odgojitelji nisu dovoljno educirani ni pravilno pripremljeni za dolazak djeteta s teškoćama u skupinu. U anketi je vidljivo da se 66,7% ispitanika u potpunosti slaže s tvrdnjom da im je potrebno još dodatnih edukacija za stjecanje kompetencija u radu s djecom s teškoćama što može dovesti i do loše primjene i lošeg odabira metoda, oblika i sredstava u radu. Zaključujemo da rad s djecom zahtjeva puno truda, te samo svojom upornošću, cjeloživotnim obrazovanjem, edukacijom, refleksijom i samorefleksijom stvaramo kvalitetnu odgojno – obrazovnu inkluziju.

LITERATURA

Bognar, L. (2001). *Metodika odgoja*. Sveučilište J.J. Strossmayera. Osijek

Bouillet, D. (2010). *Izazovi integriranog odgoja i obrazovanja*. Školska knjiga. Zagreb.

Čipčić, O. (2018). Segregacija, integracija i inkluzija- što je što?. www.logoped.hr (20.8.2019.)

Duvnjak, I., Soudil-Prokopec, J., Škrobo, S. (2015). *Učimo zajedno*. Priručnik za pomoćnike u nastavi za rad s djecom s teškoćama u razvoju. (Ur.) Velki, T., Romstein, K. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti.

Daniels, R. E., Stafford, K. (2003). *Kurikulum za inkluziju*. Razvojno – primjereni program za rad s djecom s posebnim potrebama. Udruga roditelja Korak po korak za promicanje kvalitete življenja djece i obitelji. Zagreb.

Hansen Kirsten, A., Kaufmann Roxane, K., Burke Walsh, K. (2006). *Kurikulum za vrtiće*. Razvojno – primjereni program za djecu od 3 do 6 godina. Pučko otvoreno učilište Korak po korak. Zagreb

Igrić, Lj., Dumančić, Z., Ivančić, Đ., Schmidt, D., Stančić, Z. (2017). *Didaktičko-metodičke upute za prirodoslovne predmete i matematiku za učenike s teškoćama*. Hrvatska akademska i istraživačka mreža CARNET. Zagreb.

Krampač – Grljušić, A. (2017). *Učenici s teškoćama u redovitom školskom sustavu*. Priručnik za učitelje razredne nastave. Školska knjiga. Zagreb.

Kudek Mirošević, J., Granić, M. (2014). *Uloga edukacijskog rehabilitatora – stručnog suradnika u inkluzivnoj školi*. Alfa. Zagreb.

Ljubešić, M., Šimleša, S., Bučar, M. (2015). *Razvoj inkluzivne prakse u dječjim vrtićima*. Podrška uključivanju djece s teškoćama u razvoju u redovne vrtiće. Hrvatska udruga za ranu intervenciju u djetinjstvu. Zagreb.

Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje, (2010). Zagreb, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.

Pravilnik o osnovnoškolskome odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (2015). <http://www.os-oroslavje.skole.hr/pdf/dokumenti/akti/propisi/Pravilnik7.pdf> (20.8.2019.)

Relja, J. (2017). *Individualni rad s učenicima*. Prilozi metodici rada pedagoga i razrednika. Naklada Ljevak. Zagreb.

Škola PUNa mogućnosti (2017). Zagreb www.pun.hr (27.8.2019.)

Unicef (2013). *Stanje djece u svijetu 2013: Djeca s teškoćama u razvoju*. https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2015/09/Djeca_s_teskocama_HR_6_13_w.pdf (27.8.2019.)

Zrilić, S. (2011). *Djeca s posebnim potrebama u vrtiću i nižim razredima osnovne škole*. Priručnik za roditelje, odgojitelje i učitelje. Zadar: Sveučilište u Zadru.

Žic Ralić, A., Šifner E. (2015). *Poticanje zajedništva i tolerancije različitosti u razredu*. Napredak: časopis za pedagojsku teoriju i praksu, Vol 156. No. 1-2.

Izjava o samostalnoj izradi rada

Ja, Anja Vrdoljak izjavljujem da sam samostalno izradila svoj završni rad pod naslovom *Primjena individualiziranih metoda, oblika i sredstava u radu s djecom s teškoćama predškolske dobi* uz konzultacije mentorice izv. prof. dr. sc. Jasne Kudek Mirošević te navedenu literaturu.

POTPIS: _____